

Eläinten terveyden valvonta 2021

6500/00.01.02.00.01/2021

Ruokaviraston raportti
Hyväksymispäivä 15.6.2022

Eläinten terveyden ja lääkitsemisen yksikkö

Hyväksyjä	Sirpa Kiviruusu
Esittelijä	Miia Kauremaa
Lisätietoja	Miia Kauremaa

Sisällysluettelo

1	ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA	4
2	VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN	5
2.1	<i>Kansallinen eläintautien valvontajärjestelmä</i>	5
2.1.1	<i>Merkittävimmät todetut eläintautitapaukset 2021</i>	8
2.2	<i>Vuosittaiset eläintautien seuranta- ja valvontaohjelmat</i>	8
2.3	<i>Keinollinen lisääminen</i>	16
2.4	<i>Eläinrokotteiden laadunvalvonta</i>	16
2.5	<i>Laboratoriot</i>	17
3	TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS.....	17
3.1	<i>Todetut puutteet ja niiden yleisyys</i>	17
3.2	<i>Puutteiden analyysi</i>	18
4	AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE	19
5	ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET	19
5.1	<i>Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen</i>	19
5.2	<i>Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen</i>	20
5.3	<i>Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet</i>	20
6	VALVONNAN RESURSSIT	20
7	MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN	21

1 ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA

Vuonna 2021 Suomen eläintautitilanne oli aiemmasta, hyvästä tilanteesta poikkeava. Maasamme todettiin ensimmäisen kerran korkeapatogeenista lintuinfluenssaa siipikarjassa, tämän lisäksi Ahvenanmaalla todettiin lohikalojen IHN-tautia viidessä pitopaikassa sekä mehiläisten varroapunkkitartunta kahdessa pitopaikassa. Korkeapatogeenin lintuinfluenssa on EU:n eläinterveysäännössä luokiteltu A-luokan eläintaudiksi, IHN-tauti ja varroapunkkitartunta kuuluvat puolestaan C-luokan tauteihin. Suomella on ollut virallinen tautivapaus IHN-taudista, vuoden 2017–2018 taudinpurkauksen vyöhykettä lukuun ottamatta, ja Ahvenanmaalla on ollut virallinen tautivapaus varroapunkkitartunnasta. Erityisesti korkeapatogeenisen lintuinfluenssan taudinvastustustoimet ja IHN – taudin hävittäminen veivät runsaasti resursseja sekä Ruokavirastossa että alueellisesti ja vaikuttivat omalta osaltaan muun valvonnan ja tulostavoitteiden toteutumiseen.

Korkeapatogeenista lintuinfluenssaa todettiin myös luonnonvaraisissa linnuissa enemmän kuin koskaan aiemmin, ja tautitorjunnan vaikuttavuuden osoituksena voi pitää sitä, että tästä huolimatta lintuinfluenssaa todettiin vain yhdessä siipikarjan pitopaikassa. Tautitorjunnan tehokkuudesta kertoo sekin, että helmikuussa todetun siipikarjatartunnan jälkeen Maailman eläintautijärjestö OIE:n maaeläinkoodin mukainen Suomen tautivapaan maan asema palautui jo 12.5.2021.

IHN-tautia todettiin yhteensä viidessä pitopaikassa. Tartunnat olivat peräisin tanskalaisilta kalanviljelylaitoksilta, joista kevään 2021 aikana toimitettiin kaloja jatkokasvatettavaksi Ahvenanmaalle. Varroapunkkitartuntaa todettiin yhden kunnan kahdessa pitopaikassa Ahvenanmaalla, ja vuoden 2022 seurannassa nähdään, onnistuttiinko tauti hävittämään alueelta.

Koronapandemia aiheutti monia haasteita myös vuoden 2021 toiminnalle. Koronapandemian aiheuttamat rajoitukset, sekä tilanteen ennakoimaton vaihtelu vuoden aikana vaikutti jonkin verran kaiken valvonnan toteutukseen. Lisäksi turkiseläinten koronaseurannan jatkuminen ja muuttaminen komission päätöksen mukaiseksi ja varautuminen turkiseläintilojen koronataruntaan vaikuttivat resurssien suuntaamiseen edelleen merkittävästi.

Vaikka vuosi oli haastava, siihen sisältyi myös runsaasti onnistumisia ja Suomen koti- ja tuotantoeläinten terveyden tasoa voi edelleen pitää hyvänä. Suomi pysyi vapaana strategisesti tärkeistä naudan tarttuvasta leukoosista, IBR- ja BVD-tartunnoista, sikojen PRRS-taudista ja *Echinococcus multilocularis* -loisesta. Vuonna 2020 Suomi haki EU:sta virallista tautivapauden statusta rabieksen, sinikielitaudin ja BVD:n osalta. Rabieksen ja sinikielitaudin osalta tautivapaus saavutettiin vuonna 2021, BVD:n kohdalla vuoden 2021 aikana pyrittiin osoittamaan tautivapaus tehostetulla lisänäytteenotolla ja tautivapaus saatiinkin vuoden 2022 alussa.

Uusia salmonellatapauksia todettiin naudoissa, sioissa ja siipikarjassa 45 tapausta. Rauhallisen vuoden 2020 jälkeen palattiin edellisten kiireisten vuoden tasolle. Edellisinä vuosina uusia salmonellatapauksia havaittiin 26 vuonna 2020, 46 vuonna 2019, 36 vuonna 2018 ja 19 vuonna 2017. Nautojen, sikojen ja siipikarjan salmonellaa vastustetaan lainsäädännön nojalla ja salmonellan esiintyvyys kyseisten eläinlajien pitopaikoissa säilyi tavoitteessa, alle 1 % tasolla. Jo useampana vuonna havaitun salmonellatapauksen määrän lisääntymisen takia taudin torjuntaa on pyritty tehostamaan. Koronapandemia on kuitenkin vaikuttanut suunnitelmiin, eikä hanketta turkiseläinten salmonellariskin selvittämiseksi voitu toteuttaa vuosina 2020 ja 2021.

Afrikkalaisen sikaruton (*African Swine Fever*, ASF) leviäminen maailmalla ylläpitää taudin uhkaa suomalaiselle sianlihantuotannolle ja vaatii jatkuvia torjuntatoimia. Toimenpiteissä on ainakin toistaiseksi onnistuttu, sillä afrikkalaista sikaruttoa ei ole koskaan todettu Suomessa,

vaikka sitä esiintyy sekä Venäjällä että useassa Euroopan maassa. Koronapandemiasta johtuen vuonna 2021 ulkomaanmatkailu oli edelleen vähäistä ja luonnossa liikkuminen kotimaassa suosittua. Tästä johtuen, tiedottamista suunnattiin, kuten myös vuonna 2020, luonnossa liikkuville henkilöille. Myös ASF-riskistä kertovien animaatiovideoiden kuuden viikon mediakampanja toistettiin kesällä 2021. Kampanjan videot näkyivät suomalaisille verkkokäyttäjille yli 5,5 miljoonaa kertaa ja näkyvyyden tavoite ylittyi 40 %. Tautiin varautumisen kehittämistä jatkettiin vuonna 2020 toteutetun afrikkalaisen sikaruton valmiusharjoituskokonaisuuden havaintojen ja kokemusten pohjalta, varautumista ei tosin eläintautiepidemioista johtuen pystytty edistämään siinä määrin kuin oli alun perin suunniteltu.

Luonnonvaraisia villisikoja on tutkittu maassamme afrikkalaisen sikaruton varalta jo vuodesta 2010. Näytteitä kuolleista tai metsästetyistä villisioista saatiin vuonna 2021 jälleen edellisvuotta enemmän, yhteensä 1215 eläimestä. Myös metsästettyjen villisikojen määrä oli aiempaa korkeampi, Suomen Riistakeskukseen on vuonna 2021 tehty ilmoitus 1443 metsästetystä villisiasta. Ruokavirastoon saadaankin näytteitä erittäin korkeasta osuudesta (83 %) metsästettyjä villisikoja, ja osuus on jopa kasvanut edellisestä vuodesta. Korkea näytemäärä kertoo muun muassa siitä, että metsästäjät on saatu tietoiseksi näyteenotosta ja sen merkityksestä afrikkalaisen sikaruton torjunnassa.

Viranomaisten välisen yhteistyön arvioitiin toimivan hyvin. Ruokavirasto teki tiivistä yhteistyötä aluehallintovirastojen, Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen, Tullin, Luonnonvarakeskuksen (LUKE) ja Suomen Riistakeskuksen, riistanhoitoyhdistysten ja paliskuntien kanssa tärkeimpien eläintautien ja zoonoosien uhkien torjumiseksi.

Eläintautilainsäädännön muutokset huomioitiin eläintautiseurannan suunnittelussa, riskiperusteisuuden kiinnitettiin edelleen huomiota, ja suunnitelmallisuutta pyrittiin kehittämään valvonnan ja tutkimuksen asiantuntijoiden yhteistyöllä. Valvontaa ja toimenpiteitä kohdistettiin vuonna 2021 tehostetusti erityisesti lintuinfluenssan, IHN-taudin, varroapunkkitartunnan, turkiseläinten SARS-CoV-2- tartunnan sekä afrikkalaisen sikaruton torjuntaan.

2 VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN

2.1 *Kansallinen eläintautien valvontajärjestelmä*

Eläintautivalvontaa tehdään aina eläinlääkärin asiakaskäynnin yhteydessä. Jokainen eläinlääkäri on eläintautilain (76/2021) 20 § nojalla velvollinen ilmoittamaan kunnaneläinlääkärille tai aluehallintovirastolle tiettyjen eläintautien epäilystä tai esiintymisestä alueellaan, joko välittömästi tai kuukausittain. Myös eläimistä vastaava toimija tai muu henkilö, joka osallistuu esimerkiksi eläinten kuljetukseen tai teurastukseen, on velvollinen ilmoittamaan virkaeläinlääkärille eläintautiepäilystä eläintautilain 19 § mukaisesti. Lisäksi tiettyjen eläintautien osalta toteutetaan vuosittaisia taudin esiintymisen seuranta- tai valvontaohjelmia.

Lainsäädännöllä vastustettavien eläintautien epäilytapauksissa valvontaviranomaisen on viivytyksettä tutkittava eläin ja otettava siitä tarvittavat näytteet. Aluehallintoviraston tulee eläintautilain mukaan tehdä päätös siitä, onko kyseessä virallinen eläintautiepäily, tällöin pitopaikalle annetaan tarvittaessa hallintopäätös toimenpiteistä taudin leviämisen estämiseksi. Näytteitä voidaan ottaa myös eläintaudin poissulkemiseksi ilman virallista eläintautiepäilyä. Joissakin tapauksissa voidaan toisaalta eläintauti todeta suoraan laboratoriotutkimuksin, ilman edeltävää epäilyvaihetta.

Uuden, mm. eläintautitapausten ja epidemioiden hallintaan kehitetyn ELTE-järjestelmän eläintautien hallinnan osuuden pilottivaihe otettiin käyttöön vuonna 2021, ja vuoden aikana siir-

ryttiin osuuden täysimittaiseen käyttöön. Vuonna 2021 aluehallintovirastot ovat kirjanneet ELTEen 79 eläintautiepäilyä tai -tapausta. Järjestelmään kirjataan sekä pidettyjen eläinten että luonnonvaraisten eläinten eläintautiepäilyt ja tapaukset. Virallisen eläintautiepäilyn ja todetun eläintaudin leviämisen estämiseksi tehdyt aluehallintoviraston hallintopäätökset kirjattiin vuonna 2021 osin uuteen ELTE-järjestelmään (23 epäilyä/tapausta) ja osin vanhaan ELITE-järjestelmään.

Ruokaviraston Eläinten terveys ja lääkitseminen -yksikköön ilmoitettujen, lainsäädännöllä vastustettavien eläintautien tautiepäilyilmoitusten ja tautitapausten (pois lukien salmonella ja mehiläisten taudit) lukumäärä on esitetty taulukossa 1. Ilmoituksia tehtiin 328, (213 ilmoitusta vuonna 2020, 163 ilmoitusta vuonna 2019 ja 179 ilmoitusta vuonna 2018), ilmoituksista suurin osa oli luonnonvaraisten lintujen lintuinfluenssaepäilyitä (115 ilmoitusta). Ilmoitukset luonnonvaraisten eläinten eläintautiepäilyistä koskivat osassa epäilyistä useampaa eläintä. Tuotantoeläimiä koskevia eläintautiepäilyjä raportoitiin 120 pitopaikassa. Taulukossa on eritelty eläinten oireisiin perustuneet epäilyt (kliiniset epäilyt) ja laboratorion ensimmäisissä tutkimustuloksissa syntyneet epäilyt. Edellä mainittujen lisäksi epäilyihin on laskettu myös pitopaikat, jotka on tutkittu tartuntapitopaikan kontaktipitopaikkoina tai rajoitusvyöhykkeellä sijaitsevina pitopaikkoina. Useimmissa tapauksissa eläintaudin esiintyminen voitiin sulkea pois oireilevista tai epäilyksenalaisista eläimistä otettujen näytteiden laboratoriotutkimuksilla. Nautojen, sikojen ja siipikarjan pitopaikoissa todetut salmonellatapaudet on esitetty erikseen taulukossa 2.

Taulukko 1. Lainsäädännöllä vastustettavien ja uusien vakavien eläintautien epäilyjen ja todettujen tapausten lukumäärä, muut kuin salmonella ja mehiläisten taudit.

Eläinlaji	Epäilyt ja todetut tapaukset	Kliinisiin oireisiin perustuva epäily	Laboratoriotulokseen perustuva epäily	Päätökset taudin leviämisen estämiseksi / virallinen eläintautiepäily	Epäilty eläintauti*	Todettu lainsäädännön nojalla vastustettava eläintauti
Naudat	29	17	12	0	Pernarutto, rabies, leukoosi, brussella, BVD, IBR, BSE, SST, BT	ei
Siat	17	7	10	1	ASF / CSF, PRRS, brussella, Aujeszkyyn tauti	ei
Hevoset	3	1	2	2	Räkätauti, pernarutto, dourine	ei
Lampaat ja vuohet	4	2	2	1	Scrapie, mykobakteeri	Epätyypillinen scrapie (1)
Kalat	19	3	3	7	IHN	IHN (5 tapausta)
Siipikarja ja tarhatut linnut	46	32	8	7	AI, ND, <i>M. gallisepticum</i> , APV	HPAI H5N8 (1)

Lemmikit	15	13	0	1	Rabies	ei
Turkiseläimet	5	0	0	0	SARS-CoV2	ei
Muut (villisiika, lepakko, kettu, luonnonvaraiset linnut)	190	188	2	0	HPAI, PMV-1, ASF/CSF, rabies, AD	HPAI (66 tapusta, 99 lintua)
Yhteensä	328	263	39	19		7 pitopaikka/66 luonnonvaraisten eläinten tapusta

BVD = Naudan virusripuli (bovine viral diarrhoea)
 BT = Bluetongue, sinikielitauti
 BSE = hullun lehmän tauti (bovine spongiform encephalopathy)
 SST = suu- ja sorkkatauti
 CSF = klassinen sikarutto
 ASF = afrikkalainen sikarutto
 PRRS = porcine reproductive and respiratory syndrome
 AD = Aujeszky-tauti
 HPAI = korkeapatogeeninen lintuinfluenssa
 ND = Newcastle-tauti
 APV = siipikarjan pneumovirustartunta

Aluehallintovirastot toimittavat koosteen eläinlääkäreiltä saamistaan ilmoitettavia eläintauteja koskevista raporteista Ruokavirastoon kuukausittain. Nautojen virusripulia raportoitiin vuonna 2021 edellisiä vuosia hieman vähemmän; 26 pitopaikassa, vuonna 2020 35 pitopaikassa ja vuonna 2019 vastaava luku oli 67. Virusripulin aiheuttaa nautojen koronavirus (*Bovine Corona Virus*). *Mycoplasma bovis* –tartuntoja naudoilla raportoitiin todetun 41 pitopaikassa (vuonna 2020 29 pitopaikassa, vuonna 2019 35 pitopaikassa ja 2018 36 pitopaikassa). Kaikkiin tartuntoja on Ruokaviraston tutkimuksissa todettu noin 350 pitopaikassa vuodesta 2012 lähtien. Lähes kaikissa lypsykarjoissa tartunta on ilmennyt utaretulehduksena ja todettu ensimmäisen kerran maitonäytteestä. Lihanautakasvattamoiden *M. bovis* -tartunnat todettiin hengitystietulehdusnäytteistä.

Lampaiden ja vuohien orf-tartuntoja on viime vuosina raportoitu todetun edellisiä vuosia vähemmän; tautia raportoitiin vuonna 2021 10 pitopaikassa, 2020 9 pitopaikassa ja 2019 6 pitopaikassa, vastaavasti 2018 32 pitopaikassa ja 2017 41 pitopaikassa).

Hevosten pääntautitapauksien pitopaikkojen määrä on ollut viime vuosina samaa suuruusluokkaa, vuonna 2021 tautia raportoitiin todetun 19 tallilla, vuonna 2020 26 tallilla, 2019 12 tallilla ja 2018 21 tallilla. Muiden tauti-ilmoitusten osalta luvut olivat samaa suuruusluokkaa kuin aiemmin.

Kuukausi-ilmoitusten toimittamisen toteutumisessa on valitettavasti jatkuvasti puutteita ja osa kunnaneläinlääkäreistä ei edelleenkään lähetä kuukausi-ilmoituksia aluehallintovirastoon, aluehallintoviraston vuosittaisesta ohjauksesta huolimatta. Kaikkiin eläintautien ilmoittamisessa havaittuihin puutteisiin pyritään vaikuttamaan ohjeistuksella ja ilmoittamisprosessia jatkuvasti kehittämällä.

Ruokavirasto laatii eläintautitilanteesta ja eläintautien seurannan tuloksista vuosittaisen Eläintaudit Suomessa –raportin, jossa seurannan tulokset ja eläintautitilanne on kuvattu tätä raporttia yksityiskohtaisemmin. Ilmoitettavien eläintautien esiintymiseen ei liity lakisääteisiä viranomaisoimia pitopaikassa, ellei kyseessä ole ammattimaista eläinten myyntiä, näytteille asettamista tai harrastustoimintaa harjoittava eläinten pitopaikka, jossa on todettu zoonoosi.

2.1.1 Merkittävimmät todetut eläintautitapaukset 2021

Vuonna 2021 Suomessa todettiin ensimmäistä kertaa korkeapatogeenista lintuinfluenssaa siipikarjassa. Tammikuussa todettiin vuoden ensimmäiset lintuinfluenssatapaukset luonnonvaraisissa linnuissa, luontoon vapaaksi lasketuissa fasaaneissa Janakkalassa. Helmikuussa tartunta levisi läheiseen fasaanitarhaan, linnut tutkittiin viipymättä, kun niissä havaittiin lintuinfluenssaan viittaavia oireita. Todettu virustyyppi oli korkeapatogeeninen H5N8. Tartunnan toteamisen jälkeen Ruokavirasto määräsi fasaanitarhan linnut lopetettavaksi, ja pitopaikan tilat puhdistettiin ja desinfioitiin ennen kuin pitopaikkaan sai tuoda uusia lintuja. Lisäksi Ruokavirasto perusti heti tartunnan toteamisen jälkeen tartuntapitopaikan ympärille rajoitusvyöhykkeen, joka oli jaettu 3 km suojavyöhykkeeseen ja 10 km valvontavyöhykkeeseen. Vyöhykkeellä rajoitettiin siipikarjan ja siipikarjatuotteiden siirtoja ja vyöhykkeellä sijaitsevilla lintujen pitopaikoissa oli noudatettava määrättyjä tautisuojaustoimenpiteitä. Rajoitusvyöhyke lakkautettiin maaliskuussa. Tautitapauksen jälkeen OIE:n maaeläinkoodin mukainen Suomen tautivapaan maan asema palautui 12.5.2021.

Merkittävin kalatautilöydös vuonna 2021 oli lohikalojen tarttuvan vertamuodostavan kuoliotaudin eli IHN (*Infectious Haematopoietic Necrosis*) -taudin toteaminen viljellyllä kirjolohella Ahvenanmaalla. Virusta todettiin yhteensä viidessä pitopaikassa toukokuusta lokakuuhun. Tartunnat olivat peräisin tanskalaisilta kalanviljelylaitoksilta, joista kevään 2021 aikana toimitettiin kaloja jatkokasvatettavaksi Ahvenanmaalle kahteen pitopaikkaan. Muut pitopaikat saivat tartunnan ihmistoiminnan välityksellä tai vesiteitse näistä pitopaikoista. Kaikkien pitopaikkojen kalat teurastettiin tai lopetettiin, kolmen ensimmäisen tartuntapitopaikan kalusto ja välineistö on peity ja desinfioitu viruksen hävittämiseksi vuoden 2021 aikana ja kahden viimeisimmän pitopaikkojen saneeraukset jatkuivat vuoden 2021 lopussa. (Saneerauksen jälkeen pitopaikkoja pidetään tyhjiällä, ja kasvatusta on alkamassa uudelleen keuhkalla 2022. Seurantaohjelmat käynnistyvät keuhkalla 2022.)

Ahvenanmaalla todettiin mehiläisten varroapunkkitartunta kahdessa pitopaikassa. Varroapunkkitartunta on EU:n eläinterveysäännössä luokiteltu C-luokan eläintaudiksi, ja Ahvenanmaalla on ollut virallinen tautivapaus tartunnasta. Vuoden 2021 seurannassa varroapunkkia löydettiin kahdelta ahvenanmaalaiselta tarhalta Brändön kunnasta. Kaikki tartunnan saaneet pesät hävitettiin tai siirrettiin mantereelle, jossa varroapunkkia esiintyy endeemisenä. Brändön kunnassa ei tällä hetkellä ole lainkaan mehiläispesiä ja varroasta vapaa asema pyritään palauttamaan koko Ahvenanmaan alueelle.

2.2 Vuosittaiset eläintautien seuranta- ja valvontaohjelmat

Eläintautien seuranta- ja valvontaohjelmia toteutetaan lainsäädäntöön perustuen ja Ruokaviraston vuosittain laatiman erillisen seurantasuunnitelman mukaisesti. Useiden tautien osalta seuranta perustuu EU-lainsäädäntöön joko niin, että ohjelmaa toteutetaan koko EU:n alueella (esimerkiksi lintuinfluenssaseuranta), tai Suomelle myönnetyn erityisaseman, kuten taudista vapaan aseman säilyttämiseksi (esimerkiksi nautojen bruselloosi tai sikojen Aujeszky'n tauti) tai palauttamiseksi (esimerkiksi kalojen VHS- ja IHN- seurantaohjelmat). Lisäksi passiivista eläintautitilanteen seuranta tehdään eläinlääkärien tilakäynneillä ja kuolinsyyn selvitykseen tai muusta syystä Ruokavirastoon lähetettyjen näytteiden tutkimuksilla.

Osa näytteistä pyydetään teurastamoilta, joissa näytteenotosta vastaa viime kädessä Ruokaviraston tarkastuseläinlääkäri, ja osa pyydetään tankkimaitonäytteinä meijereiltä. Silloin kun näytteenotto edellyttää tilakäyntiä, kunnaneläinlääkäri käy ottamassa näytteet. Tällöin aluehallintovirasto (lääkineläinlääkäri) ohjaa ja valvoo näytteenoton toteutumista toimialueellaan, ja ohjaa tarvittaessa näytteenoton muuhun pitopaikkaan tai määrää toisen kunnaneläinlääkäriin suorittamaan näytteenoton. Seurantanäytteitä kerätään myös luonnonvaraisista eläimistä, tällöin metsästäjät ja kalastajat ovat tärkeässä roolissa näytteiden lähettämässä.

Eläintautiseurannan tulokset julkaistaan vuosittain Eläintaudit Suomessa – vuosiraportissa. Eläintautiseurannan tavoitteet ovat täyttyneet kokonaisuutena hyvin, mukaan lukien eläintautien varhainen havaitseminen ja sen myötä taudintorjuntatoimien viivytyksetön aloittaminen, ja toisaalta tautivapauksien osoittaminen, palauttaminen ja säilyttäminen.

Salmonellavalvonta

Pakollisen salmonellavalvonnan piiriin kuuluvat nautoja sperman keräysasemalle toimittavat pitopaikat, raakamaitoa tuottavat nautojen pitopaikat, toisiin pitopaikkoihin luovutettavaksi tarkoitettuja uudistuseläimiä tuottavat sikojen pitopaikat ja sekä nautojen että sikojen pitopaikat, joissa on sperman keräysaseman toimintaan liittyvä karanteenitila, sekä broilereiden, kanojen ja kalkkunoiden kaikki tuotantoketjun vaiheet. Tavoitteena on pitää salmonellan esiintyvyys näissä pitopaikoissa alle 1 prosentissa ja tässä tavoitteessa pysyttiin.

Vuonna 2021 todettiin uusia nautojen salmonellatapauksia 27 kpl, kaikkiaan 25 tilalla. Tämä on enemmän kuin edellisenä vuotena (17 kpl), mutta samaa tasoa kuin kahtena sitä edeltävänä vuotena (24 tilaa vuonna 2019 ja 28 tilaa vuonna 2018), ja selvästi enemmän kuin aikavälillä 2010–2017 on keskimäärin vuosittain havaittu. Vuoden 2021 tapauksista 15 havaittiin lypsykarjatiloiilla, 11 lihanautakasvattamoissa (yhdeksällä tilalla) ja 1 emolehmäkarjassa. Nautatiloilla todettiin kaikkiaan kahdeksaa eri salmonellan serotyyppiä. Vuoden tauon jälkeen serotyyppiä *Salmonella* Altona todettiin jälleen runsaasti, kaikkiaan yhdeksällä tilalla. Myös *S. Typhimurium* oli aiempaan tapaan yleinen serotyyppi, ja sitä todettiin kahdeksalla tilalla. *S. Kentucky* todettiin kolmella tilalla, näistä kahdella kanta oli moniresistenttiä tyyppiä, ja tiloilla oli eläinsiirtojen kautta yhteys toisiinsa. Yhdellä tilalla todettiin salmonellatartunta vuoden aikana kolmesti: yksi tartunnoista oli moniresistenttiä *S. Kentucky* -kanta, ja sen jälkeen todettiin kahdesti moniresistenttiä *S. Typhimurium* -kanta. Kahdella tilalla todettiin *S. Enteritidis*, ja lisäksi *S. Overchie*, *S. Abony*, *S. Infantis* sekä *S. Konstanz* todettiin kukin yhdellä tilalla. Serotyyppiä *S. Konstanz* todettiin myös yhdessä teurastamolla otetussa imusolmukenäytteessä, mutta tilalla toteutetussa näytteenotossa tartuntaa ei havaittu. Nautatilojen salmonellatartunnat todettiin yleisimmin eläintenpitäjien teettämässä omavalvontatutkimuksissa, mutta myös viranomaisen toteuttama epäilynäytteenotto todetun salmonellatapauksen kontaktitiloille oli yleinen tartunnan toteamisen syy, sillä yhdeksän tilan tartunnat todettiin tätä kautta. Muutama tapaus todettiin kliinisten oireiden vuoksi lähetetyistä ulostenäytteistä, sekä obdukioon lähetettyjen vasikoiden bakteriologisessa viljelyssä.

Myös sikatiloilla todettiin vuoden 2021 aikana selvästi enemmän uusia salmonellatartuntoja (12 kpl) kuin edellisenä vuonna (kolme kpl), mutta tapausmäärä oli samaa tasoa kuin vuonna 2019 (13 kpl). Sikaloissa todettiin kaikkiaan viittä eri serotyyppiä. Nautatilojen tapaan *S. Typhimurium* oli yleinen löydös; tätä serotyyppiä todettiin neljällä sikatilalla. Sikatiloilta todetut *S. Typhimurium* -kannat olivat kuitenkin monofaasista tyyppiä. Serotyyppiä *S. Derby* todettiin kolmella sikatilalla, samoin serotyyppiä *S. Uganda*, jota tämän lisäksi löydettiin myös yhdessä teurastamolla otetussa lihasian imusolmukenäytteessä, mutta tilanäytteissä tartuntaa ei todettu. Kahdelta sikatilalta todettiin serotyyppiä *S. Cholerasis*, jota ei ole aikaisemmin löydetty Suomessa. Nämä sikalat olivat yhteydessä toisiinsa eläinsiirtojen välityksellä, mutta tartunnan alkuperäinen lähde ei selvinnyt. Lisäksi serotyyppiä *S. Enteritidis* todettiin kahdessa yhdistelmäskalassa, joissa molemmissa oli jo aikaisemmin löydetty jokin muu serotyyppi; toisesta *S. Cholerasis* ja toisesta *S. Derby*. Sikatilojen tartunnat todettiin joko elinkeinon tekemisissä omavalvontatutkimuksissa (viisi tartuntaa), tai viranomaisen tilalla toteuttamassa näytteenotossa salmonellatapausten kontaktitiloille (neljä tartuntaa) sekä teurastamolla tehdyn imusolmukelöydöksen jälkeen (kolme tartuntaa).

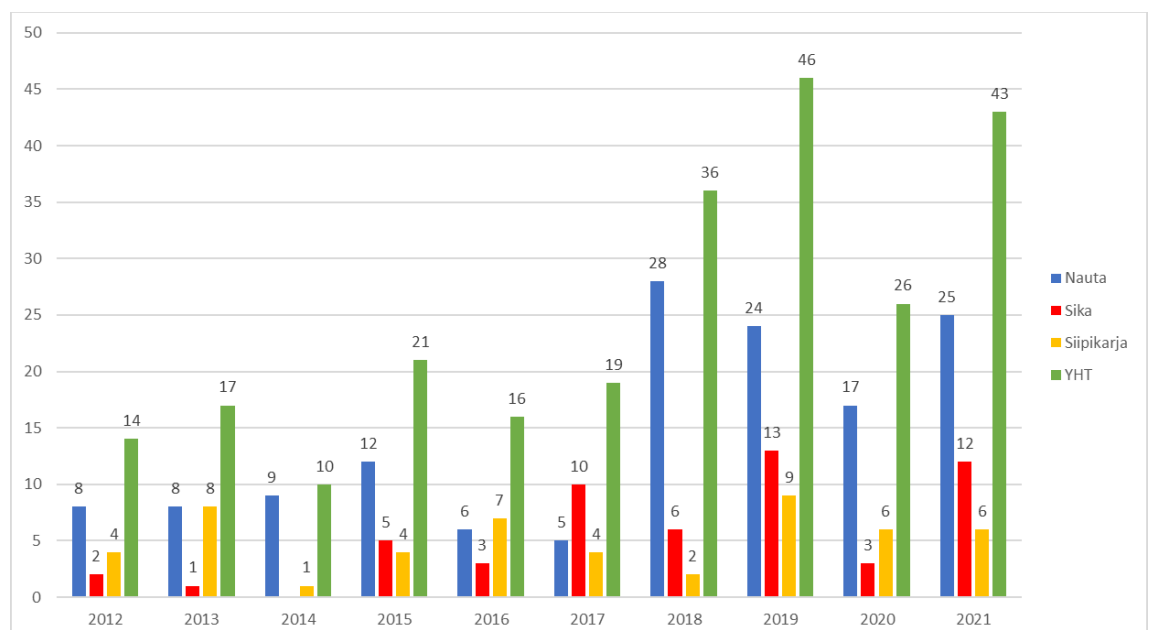
Salmonellaa todettiin kuudessa siipikarjan pitopaikassa (kuudessa pitopaikassa 2020). Tuotantopolven munintakanoissa salmonellaa todettiin munivissa parvissa kolmessa

pitopaikassa. Yhdessä pitopaikassa todettiin *S. Enteritidis* kahdessa munivassa parvessa samaan aikaan ja kahdessa pitopaikassa todettiin *S. Typhimurium* munivassa parvessa. Lisäksi salmonellaa todettiin yhdessä munintakanojen kasvatusparvessa (*S. Typhimurium*) sekä kahdessa pienimuotoisen toiminnan pitopaikassa (toisessa pitopaikassa *S. Newport* ja toisessa *S. Braenderup*). Emoparvissa tai broilereissa ja kalkkunoissa salmonellaa ei todettu vuonna 2021.

Uusia salmonellatapauksia todettiin naudoissa, sioissa ja siipikarjassa vuonna 2021 yhteensä 45 tapausta, 43 pitopaikassa. Tapausmäärä oli selvästi edeltävää vuotta (26 kpl) suurempi ja samaa luokkaa kuin kahtena edeltävänä vuotena (2019 yhteensä 46 kpl ja 2018 36 kpl). Vuodesta 2018 alkaen havaittu nousu salmonellatapausten määrässä vaikuttaa siis jatkuvan. Tätä ennen 2010-luvulla uusia tuotantoeläintilojen salmonellatapauksia esiintyi vuosittain noin 10-20 kpl. Salmonellaepäilytapauksen viranomaisnäytteenotto tehdään valtion varoin, samoin kuin taudin leviämisen estämiseksi annetun päätöksen kumoamiseen tähtäävä näytteenotto tilan saneeraustoimien jälkeen, tai poikkeusluvan myöntämiseksi eläinten siirtoon. Tarvittavista saneeraustoimista vastaa toimija.

Taulukko 2. Lainsäädännöllä vastustettavat salmonellatapaukset nautojen, sikojen ja siipikarjan pitopaikoissa

Eläinlaji	Todettu, kpl (suluissa edellisenä vuonna todetut)	Serotyypit
Nauta	27 (17)	<i>Salmonella</i> Typhimurium (9 tilaa), <i>S. Altona</i> (9 tilaa), <i>S. Kentucky</i> (3 tilaa), <i>S. Enteritidis</i> (2 tilaa), <i>S. Overchie</i> (1 tila), <i>S. Abony</i> (1 tila), <i>S. Infantis</i> (1 tilaa), <i>S. Konstanz</i> (1 tilaa)
Sika	3 (13)	<i>S. Typhimurium</i> (4 tila), <i>S. Derby</i> (3 tila), <i>S. Uganda</i> (3 tilaa) <i>S. Cholerasuis</i> (2 tila), <i>S. Enteritidis</i> (1 tila) Yhdellä tilalla todettiin sekä <i>S. Cholerasuis</i> että <i>S. Enteritidis</i>
Siipikarja	6 (6)	<i>S. Enteritidis</i> (1 tila), <i>S. Typhimurium</i> (3 tilaa), <i>S. Newport</i> (1 tila). <i>S. Braenderup</i> (1 tila)
Yhteensä	45 (26)	

Kuva 1. Nautojen, sikojen ja siipikarjan pitopaikoissa todetut salmonellatartunnat 2012–2021.

Siipikarjan pakollinen salmonellavalvonta

Siipikarjan pakollinen salmonellavalvonta kattaa broilerien, kalkkunoiden ja munintakanojen kaikki ikäpolvet sekä hautomot. Valvonnan piiriin kuuluvia pitopaikkoja on alle 900. Siipikarjan salmonellan viranomaisvalvonnan toteuma vaihteli AVlen raporttien mukaan alueittain seuraavasti: Etelä-Suomi 97 % (34 valvontakäyntiä/suunnitelma 35 valvontakäyntiä), Lounais-Suomi 73 % (354/484 käyntiä), Länsi- ja Sisä-Suomi 90 % (196/218 käyntiä), Itä-Suomi 95 % (21/22 käyntiä), Pohjois-Suomi 100 % (14/14 käyntiä), Lappi 75 % (3/4 käyntiä). Koko maan osalta siipikarjan salmonellan viranomaisvalvonta toteutui osittain, 80 % suunnitellusta (87 % vuonna 2020, 91 % vuonna 2019 ja 84 % vuonna 2018). Toteuma on edellisiin vuosiin verrattuna huonompi, arviointia vaikeuttaa kuitenkin se, että kunnista ei erinäisistä syistä (sijaiset, kiire, inhimillinen unohtus) johtuen toimiteta kaikkia valvontakäyntien raportteja aluehallintovirastoihin. Vuonna 2021 valvonnan kattavuus on todennäköisesti suurempi, koska osa siipikarjatiheen alueen tarkastuskertomuksista on todennäköisesti jäänyt toimittamatta aluehallintovirastoon, sillä aluehallintovirastossa ei ollut resursseja muistuttaa tarkastuskertomusten lähettämisestä, kuten aiempina vuosina. Koska tarkastuskertomusten tallennus tehdään aluehallintovirastoissa manuaalisesti, voi virheitä syntyä myös siellä.

Siipikarjan pakollisen salmonellavalvonnan kokonaiskattavuutta on vaikea arvioida, sillä erityisesti pienet toimijat eivät ole välttämättä viranomaisen tiedossa, ja jäävät täten valvonnan ja arvioinnin ulkopuolelle. Siipikarjalle ei ole olemassa sellaista rekisteriä, josta salmonellavalvontaan kuuluvien siipikarjatilojen perusjoukko olisi luotettavasti saatavilla. Aluehallintovirastoissa onkin pidettävä erillistä omaa kirjanpitoa pitopaikoista valvonnan toteutumien arvioimiseksi. Toteutumattomien tarkastusten osasyynä on edelleen se, että kunnan virkaeläinlääkärit odottavat yhteydenottoa toimijan taholta ja jos sellaista ei kuulu, jää käynti mahdollisesti suorittamatta. Toteutumattomien tarkastusten syynä ei ainakaan kaikilla alueilla vaikuttaisi olevan resurssivaje tai se ei ole tullut esille.

Valvotuista kohteista 17:ssä raportoitiin esiintyvän vaatimusten vastaisuuksia. Kohteisiin ei kuitenkaan ollut tarvetta kohdistaa hallinnollisia toimia ja havaittuihin puutteisiin reagoitiin neuvonnalla. Vuonna 2020 vaatimuksen vastaisuuksia todettiin 15 valvontakohteessa. Tarkastuspöytäkirjojen perusteella tarkastuksissa ei havaittu suuria tai vakavia puutteita yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta. Yleisin huomautettava asia oli, että valvovalle viranomaiselle ei ollut ilmoitettu saapuvia tai saapuneita parvia. Salmonellanäytteiden ottamisessa oli esiintynyt myös jonkin verran (pieniä) viiveitä, puutteita on todettu myös kirjanpidossa ja tautisuojuuksessa. Puutteita havaittiin erityisesti pienimuotoisilla toimijoilla.

Lampaiden ja vuohien scrapieseuranta

Seurantaa toteutetaan tutkimalla raatojenkeräilyalueella yli 18 kuukauden ikäiset kuolleet ja lopetetut lampaat ja vuohet scrapien varalta, näytteet otetaan käsittelylaitoksessa Honkajoen alueella. Lisäksi niiden tilojen, jotka sijaitsevat keräilyalueen ulkopuolella ja joissa on vähintään 50 uuhta tai kuttua, tulee lähettää tutkittavaksi vähintään yksi vuoden aikana kuollut tai lopetettu yli 18 kuukauden eläin; vuonna 2021 näytteitä lähetettiin 26 keräilyalueen ulkopuoliselta tilalta (vuonna 2020 näytteitä lähetettiin 27 tilalta ja vuonna 2019 25 tilalta). Teurastamoissa otetaan lisäksi näytteet kaikista niistä yli 18 kuukauden ikäisistä lampaista ja vuohista, joissa havaitaan merkkejä näivettymisestä tai hermostollisia oireita tai, jotka on hätäteurastettu. Vuonna 2021 todettiin epätyypillistä scapieta yhdessä lampaiden pitopaikassa, klassista scapieta ei todettu. Epätyypillisen scrapien luokittelu eläintautilainsäädännössä muuttui, eikä kyseessä enää ole lainsäädännöllä vastustettava eläintauti, vaan muu ilmoitettava eläintauti. Myöskään intensiivistä seurantaa ei EU-lainsäädännön muutoksen myötä tarvitse enää tehdä tilalla, jolla on todettu epätyypillistä scapieta.

Lampaiden ja vuohien maedi-visna- ja CAE-terveysvalvonta

Pienten märehitijöiden lentivirus -seurantaa (lampaan maedi-visna (MV) ja vuohen CAE) toteutetaan vapaaehtoisen terveysvalvonnan avulla. Kuten aiempinakin vuosina, eniten terveysvalvontaan kuuluvia toimijoita oli Länsi- ja Sisä-Suomen alueella, 55. Yhteensä koko maassa terveysvalvontaan kuului vuoden lopussa 175 toimijaa, edellisenä vuonna toimijoita oli sama määrä, pudotusta vuoteen 2020 oli kuitenkin selvästi, sillä silloin terveysvalvontaan kuului 213 toimijaa. Ahvenanmaan tiedot puuttuvat. Terveysvalvontakäynnit toteutuivat eri aluehallintovirastojen toimialueilla vaihtelevasti, 43–100-prosenttisesti. Koko maan osalta maedi-visna –terveysvalvonnan pitopaikkakäynnit toteutuivat 82 %, eli hieman huonommin kuin edeltävänä vuonna, jolloin tarkastukset toteutuivat 86-prosenttisesti, 78 % vuonna 2019 ja 77 % vuonna 2018). Maedi-visna/CAE-terveysvalvonnan näytteitä tutkittiin vuoden 2021 aikana 54 eri tilalta, yhteensä 2622 näytettä (vuoden 2020 aikana 55 eri tilalta, yhteensä 2787 näytettä ja vuonna 2019 72 eri tilalta, yhteensä 3 685 näytettä), maedi-visna/CAE-tautia ei todettu.

Afrikkalainen sikaruton (ASF) vastustaminen

Afrikkalaista sikarutto on helposti leviävä sikojen kuumetauti, jota ei ole koskaan todettu Suomessa. Vuonna 2007 tauti (genotyyppi II) levisi Georgiaan, todennäköisesti Afrikasta tulleen laivan ruokajätteen mukana. Sen jälkeen ASF on levinnyt mm. Venäjälle, Ukrainaan ja Valko-Venäjälle. Vuonna 2014 tauti levisi Liettuaan, Latviaan, Puolaan ja Viroon. Tämän jälkeen afrikkalaista sikaruttoa on todettu myös Moldovassa, Tšekissä, Romaniassa, Unkarissa, Bulgariassa, Belgiassa, Serbiassa, Slovakiassa ja Kreikassa. Vuonna 2020 ASF levisi Saksaan. Tšekki vapautui taudista virallisesti 2019 ja Belgia 2020. Kreikassa ASF-tapaus jäi yksittäiseksi eikä maassa ole enää tartuntoja. ASF levisi Kiinaan vuonna 2018 ja se on jatkanut leviämistään Kauko-Idässä. Vuonna 2021 afrikkalainen sikarutto levisi Dominikaaniseen tasavaltaan ja Haitille Amerikassa. Jatkuvana uhkana onkin, että tauti leviää Suomeen aiheuttaen mm. vakavia taloudellisia tappioita viennin pysähtymisen ja taudin saneeraamisen takia.

Vuodesta 2018 alkaen on Ruokavirastossa (ja edeltäjässä Evirassa) pystytty toteuttamaan ASF torjuntaa lisäresurssein. Tautivastustuksen painopistettä on kohdistettu erityisesti viestintään, elintarvikkeiden sisämarkkinasiirtojen ASF-rajoitusten ohjeistukseen sekä valmiusharjoitukseen. Vuoden 2020-valmiusharjoitusten suosituksia edistettiin Ruokavirastossa ja aluehallintovirastoissa (EHO painopiste 2021), vaikka suunniteltuihin tavoitteisiin ei muiden eläintautien epidemioiden takia päästy.

Yhteistyötä eri sidosryhmien ja viranomaisten kanssa jatkettiin, Ruokavirasto mm. osallistui Suomen metsästäjäliiton ASF-hankkeen suunnitteluun, sekä täydensi ja päivitti metsästäjille suunnattua ohjeistusta ja viestintää. Viestinnästä lisää kohdassa 5.1.

Luonnonvaraisia villisikoja on tutkittu maassamme afrikkalaisen sikaruton varalta jo vuodesta 2010 alkaen. Näytteitä kuolleista tai metsästetyistä villisioista saatiin vuonna 2021 jälleen edellisvuotta enemmän, yhteensä 1215 eläimestä (2020 937 näytettä). Tutkituista eläimistä 16 oli kuolleena löydettyjä, kolarieläimiä tai sairaana lopetettuja ja 1199 metsästettyjä villisikoja. Luonnonvarakeskuksen (Luke) tuottaman arvion mukaan kannan keskimääräinen koko on noin 3 100 yksilöä tammikuussa 2022. Suomen Riistakeskukseen puolestaan ilmoitettiin vuonna 2021 1443 metsästettyä villisikaa (2020 1195 kpl ja vuonna 2019 863 kpl). Kaiken kaikkiaan näytteitä saadaan Ruokavirastoon erittäin korkeasta osuudesta metsästettyjä villisikoja, 83% vuonna 2021, ja osuus on kasvanut edellisestä vuodesta (vuonna 2020 78 %). Ruokavirasto jatkoi palkkioiden maksua villisikänäytteiden lähettämisestä ja kuolleista villisioista ilmoittamisesta. Luonnonvaraisten villisikojen lisäksi afrikkalaisen sikaruton seurantaa tehdään jatkuvasti myös kotieläiminä pidettävistä sioista ml. tarhatut villisiat.

Sikojen ulkonapitokiellon valvonta

Afrikkalaisen sikaruton vastaisena varotoimena, taudin leviämisen ehkäisemiseksi luonnonvaraisten villisikojen ja kotieläinten välillä, on sikojen ulkonapito kielletty maa- ja metsätalous-

ministeriön asetuksella (404/2021). Ulkonapito on sallittua vain, jos sikojen aitaus on asetuksen vaatimusten mukainen ja ulkonapidosta tehdään etukäteen ilmoitus kunnaneläinlääkärille. Sikojen ulkonapitokiellon ohjeistus toimijoille, valvonnan ohjaus ja valvonnan toimeenpano vaativat myös vuonna 2021 resursseja sekä aluehallintovirastoilta että kunnan virkaeläinlääkäreiltä. Vuonna 2021 tehtiin sikojen ulkonapitokiellon valvomiseksi yhdeksän tarkastuskäyntiä, niissä vaatimuksenvastaisuuksia esiintyi kuudessa valvontakohteessa ja kahteen kohdistettiin hallinnollisia toimia.

Raivotautiseuranta

Raivotaudin eli rabieksen torjunta jatkui edellisvuosien tapaan. Raivotaudin tulo luonnonvaraisten pienpetojen mukana Suomeen pyritään estämään maastoon levitettävillä syöttirokotteilla. Vuonna 2021 syöttirokotteet (189 000 rokotetta) levitettiin lentolevityksenä syys-lokakuussa. Raivotautiepäilyihin liittyvien tutkimusten lisäksi raivotaudin esiintymistä ja syöttirokotteiden kulutusta seurataan tutkimalla metsästettyjä ja kuolleena löytyneitä petoeläimiä jatkuvasti. Näytteitä kerätään pääasiassa Kaakkois-Suomesta ja Pohjois-Karjalasta, missä syöttirokotteita levitetään. Metsästäjien apu eläinnäytteiden keräämisessä on ratkaisevan tärkeää tautiseurannalle. Vuoden 2021 keräyksen osalta päästiinkin tavoitteeseen, joka oli saada 360 eläinnäytettä rokotusalueelta. Kettuja ja supikoiria saatiin näytteeksi yhteensä 474, niistä 430 eläimestä saatiin aivonäyte rabiestutkimukseen ja 284:sta verinäyte rokotusten onnistumisen seurantaan. Rokotuksen aikaan saamia vasta-aineita todettiin 47 %:lla tutkituista eläimistä. Rokotteissa olevaa merkkiainetta, tetrasykliiniä, todettiin 80 %:lla leukaluunäytteessä. Kaiken kaikkiaan vuonna 2021 raivotaudin varalta tutkittiin yhteensä 694 eläintä (527 eläintä vuonna 2020, 582 eläintä vuonna 2019 ja 453 eläintä vuonna 2018), näistä kotieläimiä oli 17 ja luonnonvaraisia eläimiä 677. Aggressiivisen käytöksen tai hermosto-oireiden vuoksi tutkittiin 11 eläintä (vuonna 2020 11 eläintä, 2019 23 eläintä ja vuonna 2018 27 eläintä). Laittomasti maahantuotuja eläimiä tutkittiin raivotaudin varalta 2 eläintä (vuonna 2020 8 eläintä, vuonna 2019 58 eläintä ja vuonna 2018 14 eläintä). Raivotaudin varalta tutkittiin 54 lepakkoa. Raivotautia ei todettu.

Hirvieläinten näivetystaudin seuranta

Hirvieläinten näivetystauti (*Chronic Wasting Disease, CWD*) löydettiin ensimmäistä kertaa Euroopassa norjalaisista tunturipeuroista vuonna 2016. Taudin levinneisyyden kartoittamiseksi kuudessa EU-maassa aloitettiin kolmevuotinen seurantaohjelma. Suomessa ensimmäinen hirvieläinten TSE-tapaus todettiin vuonna 2018 Kuhmossa kuolleena löytyneestä hirvestä. Kyseessä ei ollut tyypillinen hirvieläimen näivetystauti, CWD, vaan sen epätyypillinen tautimuoto, jota on tavattu vanhoilla hirvillä myös Norjassa ja Ruotsissa. Toinen TSE-positiivinen tapaus hirvellä todettiin Laukaalla lokakuussa 2020. CWD-seurantaohjelman tavoitteena oli tutkia Suomesta 100:lta etukäteen valittavalta näytteenottoalueelta yhteensä 3000 näytettä vuosien 2018–2020 aikana. Vuoden 2020 loppuun mennessä saatiin yhteensä 2750 näytettä. EU-seurantaohjelman loputtua seurantaa päädyttiin jatkamaan kansallisena seurantaana, jossa näytteenotto kohdennetaan yli 12 kk ikäisiin itsestään kuolleisiin, sairaisiin tai näännyneisiin hirvieläimiin. Vuonna 2021 tutkittiin yhteensä 399 hirvieläintä TSE-tautien varalta.

Vesiviljelypitopaikkojen valvonta ja eläintautiseuranta

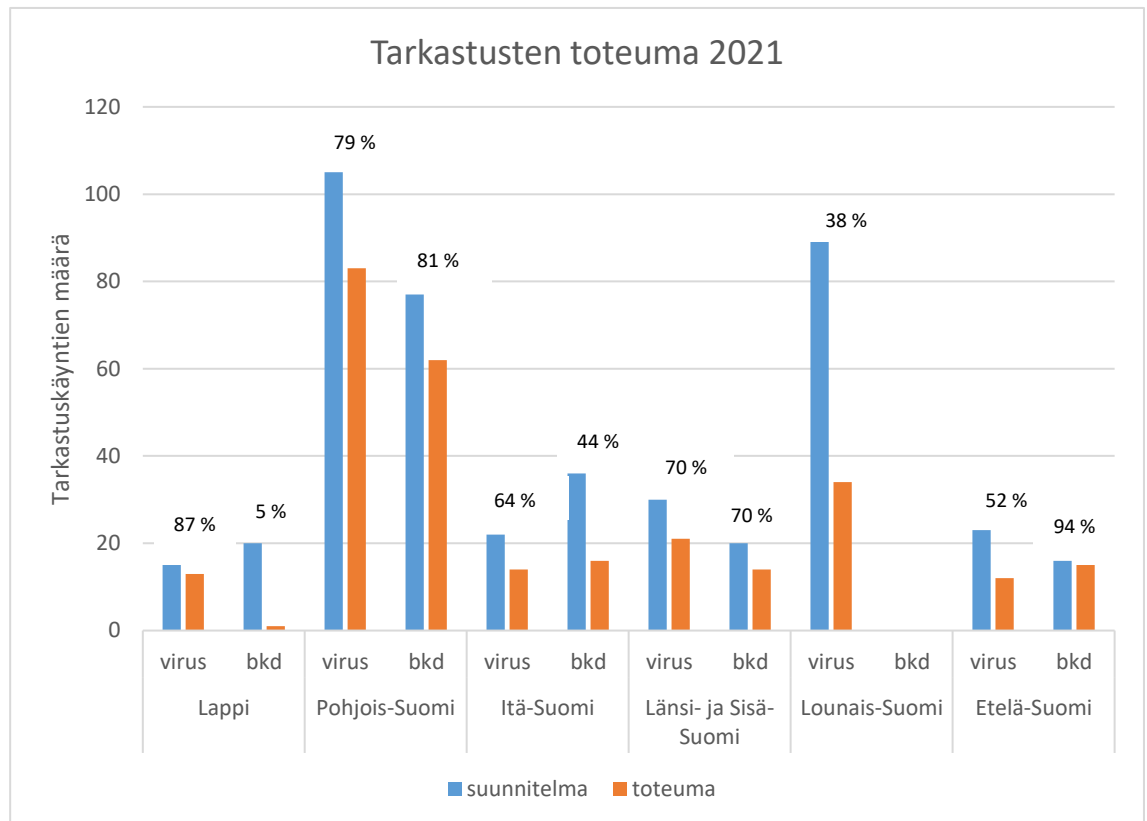
Vesiviljelyeläinten pitopaikat tulee, yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta, ilmoittaa vesiviljelyrekisteriin tai niille tulee hakea Ruokaviraston (Ahvenanmaalla maakuntahallituksen) hyväksyntä. Virallista valvontaa ja vesieläinten tautitilanteen säännöllistä riskiperusteista seuranta tehdään hyväksynnän saaneissa pitopaikoissa. Passiivinen eläintautiseuranta koskee kaikkia vesiviljelyeläimiä. Osa sisävesialueen lohikaloja pitävistä pitopaikoista kuuluu lisäksi vapaaehtoiseen BKD-taudin terveysvalvontaan, johon kuuluu tarkastuksia ja näytteenottoja. Näiden jatkuvien seurantojen lisäksi vuonna 2021 tehtiin tarkastuksia ja näytteenottoja liittyen VHS-taudin hävittämishjelmaan Ahvenanmaalla ja IHN-taudin hävittämishjelmaan Perämerellä ja sisävesialueella sijaitsevilla vyöhykkeillä. Eläintautien valvontaa tehtiin myös liittyen eläintautiepäilyihin tai todettuihin lakisääteisesti vastustettavia tauteihin.

Vesiviljelyeläinten pitopaikoissa tehtiin vuonna 2021 177 riskiperusteista valvonta- ja eläintautiseurantakäyntiä (vuonna 2020 235 ja 2019 201 käyntiä). Suunnitelluista tarkastuksista tehtiin vain 62 % ja kokonaisuutena riskiperusteisen valvonta ja seuranta onnistui vuonna 2021 suhteellisen heikosti. Vuonna 2020 onnistumisprosentti oli 69 % ja vuonna 2019 79 %. Trendi on selvästi laskeva. Tarkastusten toteutumisessa oli kuitenkin merkittäviä alueellisia eroja ja osassa maata valvonta onnistui kohtalaisen hyvin (Kuva 1). Viime vuosiin verrattuna Lapissa riskiperusteinen valvontatavoite saavutettiin hyvin (87 %). Etelä- Itä- ja Lounais-Suomessa toteutumaprosentti heikkeni selvästi (38–64 %). Pohjois-Suomessa ja Länsi- ja Sisä-Suomen alueella tarkastusten tavoitemäärä saavutettiin edellisvuosien tapaan kohtalaisen hyvin (70 % ja 79 %). Aluehallintovirastojen raporteissa syiksi puuttuville tarkastuskäynneille ilmoitettiin resurssipula sekä aluehallintovirastossa, että tarkastusyksiköissä ja epäselvyydet työnjaossa. On myös mahdollista, ettei kaikista tarkastuskäyneistä saatu tietoa aluehallintovirastoon. Myös pandemia on todennäköisesti edelleen vaikuttanut tarkastusten toteutumiseen.

Ahvenanmaan osalta vesiviljelypitopaikkojen riskiperusteinen valvonta ja eläintautiseuranta on viime vuosina tehty yhdistettynä VHS-taudin hävittämishjelmaan kuuluvaan valvontaan. Vuonna 2021 tehtiin Ahvenanmaalla 56 tarkastuskäyntiä ja 48 näytteenottoa. Kaikki kalanviljelypitopaikat tarkastettiin pääsääntöisesti kaksi kertaa vuodessa. Kalanviljelyn valvonta vie Ahvenanmaalla merkittävän määrän resursseja. Alueella tuotetaan lähes puolet Suomen ruokakalasta. Valvonta onnistui hyvin suunnitelman mukaan. Pari tarkastusta jäi tekemättä kiireen ja veden lämpötilan nousun takia.

BKD-terveysvalvonta on muutosvaiheessa. Terveysvalvontaan liitytään vapaaehtoisesti, mutta 21.4.2021 saakka lohikalajien istutuksia sisävesialueelle on saanut tehdä vain terveysvalvontaan kuuluvasta ja terveysluokan 1 tai 2 siinä saavuttaneesta pitopaikasta. Sisävesialueen lohikalaistukkaita myyvien pitopaikkojen on siis ollut käytännössä pakko kuulua BKD-terveysvalvontaan. EU:n eläinterveys sääntöjen ja kansallisten lainsäädäntömuutosten voimaantulua 21.4.2021 sisävesialueen lohikalaistutuksissa ei enää ole vaadittu BKD-terveysluokkaa.

BKD-terveysvalvonnan tarkastuskäynnejä tehtiin vuonna 2021 108 kpl (vuonna 2020 125 ja vuonna 2019 92 käyntiä). Tarkastuksia on mahdollisuuksien mukaan yhdistetty samoille käyntikerroille riskiperusteisen valvonnan ja eläintautien seurannan tarkastusten kanssa. Kokonaisuudessaan BKD-terveysvalvonta toteutui vuonna 2021 suhteellisen heikosti; 64 % suunnitelluista tarkastuksista saatiin tehtyä. Alueellinen vaihtelu oli tämänkin valvonnan osalta suurta (Kuva 1). Etelä-Suomen alueella tehtiin 94 % suunnitelluista tarkastuksista. Itä-Suomessa toteutui alle puolet suunnitelman mukaisista tarkastuksista ja Lapissa vain 5 %. Ruokaviraston tiedottaminen lainsäädäntömuutoksista on ollut resurssipulasta johtuen puutteellista, mikä on aiheuttanut epäselvyyttä aluehallintovirastoissa, kunnissa sekä toimijoiden keskuudessa. Aluehallintovirastot tiedottivat alueensa BKD-terveysvalvontaan kuuluvia pitopaikkoja, mutta kaikkia alan toimijoita tieto BKD-taudin vastustamiseen liittyvistä muutoksista ei todennäköisesti tavoittanut. Tiedon puute on todennäköisesti merkittävästi vaikuttanut valvontaan. Myös pandemiatilanteella voi olla merkitystä vielä 2021 tarkastuskäyntien onnistumiseen.

Kuva 2. Suunnitellut ja toteutuneet tarkastuskäynnit, sekä niiden toteutumisprosentti vesiviljelypitopaikoissa aluehallintovirastoittain vuonna 2021. Virus = riskiperusteinen valvonta ja eläintautiseuranta, BKD = BKD-taudin terveystarkastus. Pylväsparin päällä toteutusprosentti. Lounais-Suomen alueella ei ole BKD-terveystarkastuksia kuuluvia pitopaikkoja.

Ahvenanmaalla on ollut lohikalajien VHS-taudin rajoitusalue 2000-luvun alusta lähtien, siellä todettujen VHS-tartuntojen vuoksi. VHS-virusta on löydetty Ahvenanmaalta edellisen kerran vuonna 2012. Virallinen taudin hävitysohjelma hyväksyttiin vuonna 2014 ja taudin hävittämistoimet saatiin läpivietyä alkuvuodesta 2020. VHS-vapauteen tähtäävä, kaksivuotinen seurantaohjelma alkoi vuonna 2020. Ohjelma venyy hieman ja viimeiset seurantaohjelmaan kuuluvat tarkastukset ja näytteenotot tehdään keväällä 2021. Mikäli tarkastuksissa tai näytteiden tutkimuksessa ei todeta VHS-tartuntaa, julistetaan Ahvenanmaa vapaaksi VHS-taudista kesällä 2022. Virallinen VHS-vapaa asema astuu todennäköisesti voimaan syksyllä 2022.

Suomessa todettiin talvella 2017–2018 riskiperusteisen seurannan rutiininäytteessä ensimmäistä kertaa lohikalajien tarttuvaa, vertamuodostavan kudoksen kuoliotaattia (*Infectious Haematopoietic Necrosis*, IHN). Tartuntapitopaikkojen ympärille perustettiin kesällä 2018 maa- ja metsätalousministeriön asetuksella seuranta-alueet, joilla aloitettiin keväällä 2019, kalankasvatuksen alettua uudelleen, kaksivuotinen seurantaohjelmaa IHN-vapaan aseman palauttamiseksi. Seurantaohjelma venyi hieman ja viimeiset ohjelmaan kuuluvat tarkastukset ja näytteenotot saatiin tehdyksi keväällä 2021. Seurantaohjelmiin kuuluvat alueet julistettiin vapaaksi IHN-taudista kesällä 2021 ja vapaa asema palautui virallisesti 15.9.2021.

Ahvenanmaalla todettiin kesän 2021 alussa Suomen toinen IHN-taudin epidemia. Ensimmäinen tartunta todettiin epäilyyn perustuneessa näytteenotossa Tanskasta pitopaikkaan tuoduissa kaloissa. Epäily perustui Tanskan viranomaisen ilmoitukseen. Tartunta levisi Ahvenanmaalla viiteen pitopaikkaan. Pitopaikkojen kalat tapettiin tai teurastettiin vuoden 2021 loppuun mennessä ja tartunnan hävittämistoimet saatiin päätökseen alkuvuodesta 2022. Tartuntapitopaikkojen ympärillä on Ruokaviraston perustama rajoitusvyöhyke ja vyöhykkeen alueella

on voimassa virallinen IHN-taudin hävittämishjelma. IHN-vapaan aseman palauttamiseen tähtäävä seuranta tarkastuksineen ja näytteenottoineen alkaa alueella keväällä 2022.

Mehiläistautien seuranta

Mehiläistautien osalta esikotelomätää (*Paenibacillus larvae*) seurataan passiivisella seurannalla tarhaajien lähettämien omavalvontanäytteiden perusteella. Esikotelomätää on paljon erityisesti Länsi- ja Etelä-Suomessa. Ahvenanmaalla on riskiperusteinen seurantaohjelma *Varroa destructor* -punkista vapaan aseman säilyttämiseksi.

Vuonna 2021 esikotelomätätutkimukseen lähetettiin 1580 hunajanäytettä 257 tarhaajalta. Vuoden 2021 näytteistä 4 %:ssa (tarhaajista 10 %:lla) todettiin *P. larvae*. Kliinistä esikotelomätää ei todettu lainkaan. Aiempiin vuosiin verrattuna positiivisten näytteiden osuus on pysynyt matalana. Näytteistä on vuosina 2012–2021 ollut positiivisia 4–29 %.

Vuonna 2021 tutkittiin Ahvenanmaan riskiperusteisessa seurannassa (varroapunkkitartunnan tautivapauden säilyttäminen) näytteet 33 tarhalta yhteensä 204 pesästä. Seurannassa kuitenkin todettiin varroapunkkitartunta kahdelta ahvenanmaalaiselta tarhalta Brändön kunnasta. Kaikki tartunnan saaneet pesät on hävitetty tai siirretty mantereelle, jossa varroapunkkia esiintyy endeemisenä. Brändön kunnassa ei tällä hetkellä ole lainkaan mehiläispesiä ja varroasta vapaa asema pyritään palauttamaan koko Ahvenanmaan alueelle.

Turkiseläinten SARS-CoV-2- seuranta

Vuonna 2021 koronaseuranta (SARS-CoV-2) toteutettiin kaikilla minkki- ja supikoiratarhoilla. Seurannassa tarhaajat lähettivät tarhaltaan viisi kuollutta tai sairauden takia lopetettua eläintä joka toinen viikko tutkivaksi Ruokavirastoon. Jos näytteitä ei ollut tarpeeksi, kunnaneläinlääkäri tarkastuskäynnillä otettiin tarvittavat näytteet elävistä eläimistä. Näytteet tutkittiin SARS-CoV-2-tartunnan varalta. Yhdessäkään näytteessä ei todettu pandemian aiheuttanutta koronavirusta (SARS-CoV-2). Vuonna 2021 koronaseurantanäytteitä tutkittiin 242 tarhalta yhteensä 10 166.

Tarhattavien minkkien ja supikoirien seurannan käynnistäminen ja uudistaminen vei runsaasti resursseja koko valvontaketjulta. Erityisesti niille aluehallintovirastojen toimialueille, joihin turkistuotanto on painottunut, seuranta ja mahdollisiin tautitapauksiin varautuminen aiheutti paljon lisätehtäviä.

2.3 *Keinollinen lisääminen*

Eläinten keinolliseen lisäämiseen liittyviä valvontakäyntejä tehtiin 35. Vuodelle 2021 oli suunniteltu 56 valvontakäyntiä, joten valvonta ei toteutunut sataprosenttisesti. Toteutuneita valvontakäyntejä oli saman verran kuin edellisenä vuonna.

2.4 *Eläinrokotteiden laadunvalvonta*

Ruokavirasto toimii Suomessa eläinrokotteiden virallisena laadunvalvontalaboratoriona (OMCL, Official Medicines Control Laboratory). Ruokavirasto tarkistaa kaikkien maahantuotujen rokote-erien analyysidokumentaatiot ja vapauttaa kaikki Suomessa eläimille käyttävät rokote-erät myyntiin. Rokote-eriä tutkitaan satunnaisesti tai epäiltäessä esimerkiksi rokotteen turvallisuutta, tehoa tai laatua. Jos jokin toinen OMCL on jo sertifioinut rokote-erän, Suomi tunnustaa sertifioinnin. Muussa tapauksessa Ruokavirastolta pyydetään sertifiointia (ns. OBPR-menettely, Official Batch Protocol Review).

Vuonna 2021 Ruokavirastossa vapautettiin yhteensä 404 eläinrokote-erää, joista 189 rokoteerää sertifioitiin, 151 muussa OMCL:ssä tehtyä sertifikaattia tunnustettiin ja 64 erää vapautettiin kansallisesti. Kansallisesti on vapautettu erityisluvullisia valmisteita tai muita erityistapauksia.

Ruokavirasto tutki yhteensä 15 markkinoilla olevaa rokote-erää: 14 nautarokote-erää ja yhden rabiessyöttirokote-erän. Siipikarjarokotteita ei tutkittu vuonna 2021, mutta vuoden 2021 näytteeksi tulleet rokote-erät tutkitaan myöhemmin. Kaikki tutkitut rokote-erät täyttivät vaatimukset.

2.5 Laboratoriot

Eläinterveyttä koskevien säädösten mukaisen viranomaisvalvonnan ja muiden viranomaistoi-
mien yhteydessä otettuja näytteitä luetteloitujen eläintautien sekä muiden torjuttavien ja val-
vottavien eläintautien varalta voidaan tutkia kansallisessa vertailulaboratoriossa tai Ruokavi-
raston nimeämässä virallisessa eläinterveyslaboratoriossa. Vuonna 2021 nimettyjä virallisia
eläinterveyslaboratorioita oli 19 ja kaikilla nimeäminen koski valvottavaksi eläintaudiksi luoki-
teltavaa salmonellaa.

Muita kuin viralliseen valvontaan tai muihin virallisiin toimiin liittyviä näytteitä d- tai e-luok-
kaan tai muuksi ilmoitettavaksi eläintaudiksi luokitellun eläintaudin varalta voidaan tutkia kan-
sallisessa vertailulaboratoriossa, virallisessa eläinterveyslaboratoriossa tai laboratoriossa, joka
on tehnyt Ruokavirastoon ilmoituksen toiminnasta. Vuonna 2021 ilmoituksen tehneitä labo-
ratorioita oli 7 ja näissä oli valmius tutkia yli 40 muuksi ilmoitettavaksi eläintaudiksi luokitelta-
vaa eläintautia. Myös useissa nimetyissä virallisissa eläinterveyslaboratorioissa tutkittiin muita
ilmoitettavia eläintauteja kuten salmonellaa ja trikiiniä.

Ruokaviraston lupa vakavampien eläintautien (a–c-luokan taudit ja muut torjuttavat eläintau-
dit) aiheuttajamikrobien ja -loisten käsittelyyn tieteellisen tutkimuksen oli vuonna 2021 yh-
dellä laboratorionlailla.

Ruokavirasto auditoi virallisia laboratorioita EU:n valvonta-asetuksen 2017/625 39 artiklan
mukaisesti seuraamalla laboratorioden akkreditoinnin voimassaoloa ja pätevyysaluetta kos-
kevia muutoksia sekä vertailumittauksiin osallistumista, järjestämällä trikiinivertailututkimuk-
sen sekä arvioimalla salmonellavalvontaohjelmassa käytettäviä näytelähetteitä. Auditoin-
neissa todettiin yksi vakava poikkeama eli epäonnistuminen ulostesalmonellan (valvottava
eläintauti) vertailututkimuksessa, mikä johti pakkokeinoihin. Lisäksi auditointien johdosta an-
nettiin eläintauteja tutkiville laboratorioille muita huomautuksia tai muistutuksia 4 kpl.

3 TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS

Toimijoiden lainkuuliaisuutta mitataan kaiken eläintauteihin liittyvän valvonnan yhteydessä,
esim. lintujen sisälläpidon valvonnan yhteydessä, pakolliseen tai vapaaehtoiseen
terveysvalvontaan tai sikojen ulkonapitokiellon valvontaan liittyvillä virkaeläinlääkäriin
känneillä tehtyjen havaintojen kautta. Lisäksi eläintautiepäilyjen ja todettujen
eläintautitapausten selvitystyöhön liittyy toimijan lainkuuliaisuuden arviointi.

3.1 Todetut puutteet ja niiden yleisyys

Eläinten terveyden ohjauksen ja valvonnan raportoitiin haastavasta vuodesta huolimatta to-
teutuneen pääsääntöisesti suunnitelman mukaan, tosin eri valvontojen toteutumisessa oli
vaihtelua. Ahvenanmaan tietoja oli vain rajatusti saatavilla.

Eläintautiepäilyt ja -tapaukset pyritään aina priorisoimaan, eikä eläinlääkärien toiminnassa nii-
hin liittyen havaittu puutteita. Useamman samanaikaisen eläintautiepäilyyn tai -tapauksen tai
epidemian hoito aiheuttaa kuitenkin resurssihaasteita ja saattaa kuormittaa yksittäisiä alueita
merkittävästi. Erityisesti, jos alueella on jo lähtökohtaisesti (syystä tai toisesta) aliresursointia.

Riittävien resurssien varmistaminen olisi ensiarvoisen tärkeää, sillä nopea ja tehokas toiminta edesauttaa merkittävästi hyvän eläintautitilanteen säilymistä, ja jos eläintautia todetaan, normaalitilanteeseen palaamista.

Täydentävien ehtojen mukaisessa tarkastuksessa tai muussa valvonnassa ei havaittu toimijoiden laiminlyöntejä eläintautien ilmoittamisessa. Pääsääntöisesti terveystarkastukseen liittyvä viranomaisvalvonta toteutui kohtalaisen hyvin, vaikka koronapandemia ja resurssien vähyyt vaikeuttivat tarkastusten toteuttamista tai tietojen kokoamista joillakin alueilla.

3.2 Puutteiden analyysi

Säännöstenvastaisuuksien voidaan katsoa olevan yksittäisiä eivätkä ne ole vaarantaneet Suomen yleisellä tasolla hyvää eläintautitilannetta tai aiheuttaneet merkittävästi vaaraa ihmisille. Säännöstenvastaiset eläinten EU:n sisämarkkinasiirrot ja maahantuonnit muodostavat kuitenkin riskin Suomen eläintautitilanteen säilymiselle. Niissä havaitut puutteet koskivat lähinnä lemmikkieläimiä ja hevosia. Eläinten maahantuonnin valvonta on esitetty sisämarkkinakaupan ja eläinlääkinnällisen rajavalvonnan raporteissa.

Valvonnan toteumassa oli runsaasti alueellisia eroja, valvonnan heikompi toteutuminen johtui yleisimmin resurssivajeesta. Työmäärää kasvattivat eläintautiepidemiat, yksittäiset eläintautitapaukset (lähinnä salmonella) sekä uudet työtehtävät (turkiseläinten koronaseuranta) ja uuden lainsäädännön ohjaus ja toimeenpano. Koronapandemian (vaikeasti ennakoitavat) vaikutukset ja henkilöstön vaihtuvuus sekä esim. epäselvyydet valvontayksikön työnjaossa vakituisen ollessa virkavapailla tai irtisanoutuessa ovat vaikuttaneet resurssien vähentävästi tai niiden käyttöä heikentäen. Ruokaviraston tai aluehallintoviraston suoran ohjauksen on havaittu parantaneen valvonnan toteutumista. Resurssivaje on kuitenkin aiheuttanut viivästystä ohjeiden teossa ja päivittäisessä ja vähentänyt suoraa ohjausta (esim. tarkastuskertomusten tai raporttien pyytämisen erikseen tai puuttuvista tarkastuksista muistuttaminen vuoden aikana). Eläinten terveyden valvonnan arvioitiin kokonaisuudessaan, resurssivajeesta huolimatta toteutuneen varsin hyvin, ja vaje on realisoitunut pääsääntöisesti muilla valvonta-alueilla.

Puutteiden esiintyminen

Puutteita esiintyi aiempien vuosien tapaan yksittäisinä, eikä niiden määrässä ole havaittu merkittäviä muutoksia. Puutteita esiintyi jokaisen aluehallintoviraston alueella. Esimerkkinä siipikarjan pakollisessa salmonellavalvonnassa havaitut puutteet; toimijan laiminlyönti ilmoittaa saapunut siipikarjaparvi valvovalle eläinlääkärille tai puutteet omavalvontasuunnitelmassa.

Eläintautiepäilyihin ja -tapauksiin liittyvien rikkomusten pienen määrän selittää osaltaan eläin-terveysviranomaisen toimijoihin kohdistama suora ohjaus ja neuvonta, sekä osaltaan tehokas valvonta eläintautitapauksissa. Eläintautien esiintymisen aiheuttamat tappiot vaikuttavat yleensä myös suoraan tuottajien toimeentuloon, joten tuottajilla on hyvä oma motivaatio noudattaa lainsäädäntöä. Suomen yleisesti hyvä eläintautitilanne toisaalta vähentää tautipainetta tuotantotiloilla, mutta toisaalta voi saada toimijat aliarvioimaan puutteisiin liittyviä riskejä.

Puutteista aiheutuvat riskit

Säännöstenvastaisuuksista ei aiheutunut vaaraa ihmisten tai eläinten terveydelle, sillä kyseessä olivat lähinnä yksittäiseen yhteen tilaan tai toimijaan liittyvät vähäiset puutteet ja esimerkiksi siipikarjan salmonellavalvonnassa puutteita vaikutti esiintyvän eniten pienimuotoisilla toimijoilla.

Havaittujen eläintautitapausten ei todettu johtuneen tuotantotiloilla tapahtuneista säännöstenvastaisuuksista. Eläintautiepäilyt ja -tapaukset hoidettiin tehokkaasti, mikä osaltaan esti eläintauteihin liittyvien riskien toteutumisen.

Puutteiden syyt

Havaittujen säännöstenvastaisuuksien arvioitiin johtuvan yleisimmin yksittäisten toimijoiden tietämättömyydestä ja ammattitaidon puutteesta, sillä puutteita havaittiin erityisesti pienimuotoisilla toimijoilla. Toimijoita koskevan lainsäädännön todettiin kokonaisuudessaan muuttuneen mutkikkaammiksi ja osin vaikeasti tulkittavaksi. Toimijoihin todettiin kohdistuvan entistä enemmän lainsäädännön velvoitteita, mikä lisää todennäköisyyttä, että joitakin vaatimuksia ei muisteta, ymmärretä tai muusta syystä rikotaan. Vaikka lainsäädännöstä ja sen muutoksista tiedotetaan toimijoita, heidän on osin vaikea hallita kaikkia toimintaansa koskevia vaatimuksia. Joissain tapauksissa taloudelliset tai terveydelliset ongelmat ovat johtaneet puutteisiin toiminnassa.

4 AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE

Aluehallintovirastoista tehtiin arviointi- ja ohjauskäyntejä valvontayksiköihin yhteensä kuusi. Ruokavirastosta ei tehty eläinten terveyden valvonnan arviointi- ja ohjauskäyntejä.

5 ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET

5.1 Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen

Ruokavirasto järjesti aluehallintovirastojen läänineläinlääkäreille koulutusta kahtena koulutuspäivänä vuoden aikana, koulutuksissa käsiteltiin vakiintuneeseen tapaan ajankohtaisia eläintauteihin ja eläintautilainsäädäntöön liittyviä asioita. Ruokavirasto järjesti vuosittaisen Valmiuspäivän valmiuseläinlääkärien kouluttamiseksi sekä Ajankohtaista eläintaudeista ja eläinten lääkitsemisestä – teemapäivän kaikkien eläinlääkärien kouluttamiseksi eläintautitilannetta ja eläintautien seuranta ja valvontaa koskevien vaatimusten tuntemuksen varmistamiseksi. Eläinlääketieteen opiskelijoita 3. sekä 5. ja 6. vuosikurssilla koulutettiin eläintautilainsäädännön ja eläintautivalvonnan tuntemuksen varmistamiseksi. Vuonna 2021 järjestettiin virkaeläinlääkäreille koulutuspäivä uudistuneesta eläintautilainsäädännöstä. Lisäksi Ruokaviraston asiantuntijat osallistuivat muiden tahojen järjestämiin koulutuksiin mm. eläintenpitäjien kouluttamiseksi. Koronapandemian aikana koulutukset järjestettiin ja niihin osallistuttiin pääsääntöisesti etäyhteyksillä.

Aluehallintovirastot kouluttivat kunnaneläinlääkäreitä eläinten terveyteen liittyen yhteensä 15 päivänä. Arviointi- ja ohjauskäyntejä tehtiin valvontayksiköihin yhteensä kuusi. Arviointi- ja ohjauskäynneillä tehtyjä havaintoja hyödynnettiin koulutuksen suuntaamisessa ja sisällössä. Aluehallintovirastot raportoivat pitäneensä yhteensä 29 luentoa toimijoille liittyen eläinten terveyteen.

Uusia ja uuden lainsäädännön pohjalta päivitettyjä päätöspohjia, ohjeita ja lomakkeilta valmisteltiin Ruokavirastossa, mutta koska eläintautiepidemiat voivat resurssija, vain osa suunnitelluista tehtävistä saatiin toteutettua. Toisaalta tietoa SARS-CoV-2-tartunnoista eri eläinlajeilla pystyttiin viemään ajantasaisesti Ruokaviraston verkkosivuille, ja tämän ohella tehtiin runsaasti ohjeistusta eläinten SARS-CoV-2 epäilyihin ja seurantaan liittyen.

Toimijoiden säädösten tuntemusta pyrittiin varmistamaan myös tuottajakirjeillä, lehtiartikkeleilla, verkkoviestinnällä ja sidosryhmätapaamisilla.

Koulutus- ja tiedotustarve korostuu erityisesti afrikkalaisen sikaruton (ASF) torjunnassa. Koska ASF:n todennäköinen leviämistapa on useissa tapauksissa maailmalla ollut ihmisen kuljettama elintarvike, jatkettiin vuonna 2021 taudin torjuntaan tähtäävää viestintää henkilöille, jotka saapuvat maahan. COVID-19-rajoituksista johtuen matkustaminen oli vähäistä, joten elintarvikkeiden sisämarkkinatuonnin rajoituksista ja riskeistä tiedottamista kohdennettiin ammattiliikenteen kuljettajiin mm. ammattilehtien ilmoitusten avulla (Rahtarit, Kuljetusyrittäjät -lehdet). Koronapandemian seurauksena luonnossa liikkuminen kotimaassa oli suosittua myös vuonna 2021. Tiedottamista suunnattiin siksi aktiivisesti luonnossa joko harrastuksensa tai työnsä vuoksi liikkuville henkilöille. Tiedottamiseen käytettiin internetsivuja, sosiaalista mediaa, esitteitä, ajankohtaisnostoja ja maksettua printtimainontaa harrastus- ja ammattilehdissä (Suomen Luonto, Latu ja polku, Metsästäjä, Luonnon Varassa) sekä bannereita vastavissa verkkolehdistä. Ruokaviraston ASF-videokampanja toistettiin mediatoimiston suunnittelemana 7 viikon jaksona (10.7.-29.8.2021). Kampanjan kanavina olivat ns. ohjelmallisen ostamisen suomalaiset mainosverkostot sekä YouTube. Kampanjan videot näkyivät suomalaisille verkkokäyttäjille yli 5,5 miljoonaa kertaa. Lyhyt video katsottiin loppuun ja pitkiä videoita yli 50 %, kaikkiaan 1 072 582 kertaa. Kampanjan voidaan katsoa onnistuneen, sillä näkyvyyden tavoite ylittyi n. 40 %:lla. Kaikkia eri sidosryhmiä ja kansalaisia tiedotettiin ja muistutettiin ASF-riskistä julkaisemalla säännöllisesti ajankohtaisnostoja ASF-tilanteen muutoksista maailmalla ja muista ajankohtaisista ASF-asioista.

5.2 Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen

Aluehallintovirastot pyrkivät varmistamaan korjaavien toimenpiteiden toteutumisen neuvomalla ja ohjaamalla kunnallisia valvontaviranomaisia puhelimitse, sähköpostein ja ohjauksirjein. Kunnan valvontaviranomaiset ovat antaneet toimijoille kirjallisia huomautuksia, esim. jos ovat havainneet laiminlyöntejä siipikarjan salmonellavalvonnan parvi-ilmoitusten tekemisissä. Toimijoiden korjaavien toimenpiteiden varmistaminen perustuu valvontaviranomaisen antaman päätöksen noudattamisen valvontaan esimerkiksi uusintatarkastuksin. Kunnan- tai läänineläinlääkäri voi tehdä vakavista tai toistuvista säädösten rikkomisista tutkintapyynnön poliisille.

5.3 Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet

Ruokaviraston ja aluehallintovirastojen järjestämissä koulutuksissa käsiteltiin ajankohtaisia ja toimenpiteitä vaativia eläintautien vastustamiseen liittyviä kysymyksiä sekä eläintautilainsäädännön toimeenpanoa. Havaittuihin puutteisiin, esimerkiksi eläintautien ilmoittamisessa tai terveysvalvonnan toteutumisessa, on pyritty puuttumaan viipymättä aluehallintovirastojen tekemällä suoralla ohjauksella.

6 VALVONNAN RESURSSIT

Aluehallintovirastot raportoivat käytössä olevat resurssit yhteisesti kaiken eläinten terveyden valvonnan osalta. Lukuihin sisältyy siten esimerkiksi sisämarkkinasiirtojen valvontaa ja sen ohjausta, mahdollisesti osittain sivutuotevalvontaa sekä osittain eläinlääkintähuollon valvontaa ja valvonnan ohjausta tekevien henkilöiden työpanosta varsinaisen eläinten terveyden valvonnan lisäksi. Aluehallintovirastojen eläinten terveyden valvonnan v. 2021 toteutuneet resurssit olivat 15,54. htv. Edellisinä vuosina luku oli hieman suurempi; vuonna 2020 15,89 htv ja vuonna 2019 16,99 htv.

Aluehallintovirastojen tehtävien katsotaan pääsääntöisesti hoituvan normaaliaikana, mutta resursseissa ei ole huomioitu mahdollisia eläintautiepidemioita ja niiden vaatimaa työpanosta. Myös useampi lainsäädännöllä vastustettavan eläintaudin tapaus samalla alueella tai esimerkiksi uuden eläintautiseurannan käynnistäminen vaatii lisää resursseja.

Valvonnan katsotaan yleisesti ottaen tehostuneen kunnallisten valvontaeläinlääkäreiden toiminnan myötä ja riskien hallinta on sitä kautta parantunut. Valvontaeläinlääkärien kuormittuminen ja vaihtuminen sekä haasteet sijaisten rekrytoinnissa ovat kuitenkin ongelmia, joihin tarvittaisiin ratkaisukeinoja.

Valtuutettuja mehiläistautitarkastajia käytettiin vähemmän kuin edellisvuonna. Vuonna 2021 käytettiin kolmea valtuutettua tarkastajaa, joka tekivät tarkastuksia 5 tarhaajan pitopaikassa.

Ruokaviraston Eläinten terveys ja lääkitseminen -yksikön eläintautijaostoon vuonna 2018 saatuja kahta määräaikaista virkaa afrikkalaisen sikaruton vastustuksen tehostamiseen jatkettiin vuonna 2021. Lisäksi vuonna 2020 yksikköön määräaikaisena virkana saadun ylitarkastajan virkaa jatkettiin, tosin vuonna 2021 tätä resurssia kohdistettiin myös turkiseläinten SARS-CoV-2-seurannan ohjaukseen.

7 MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN

Vuonna 2021 voimaan tulleen EU:n eläintautiasetuksen, sen alaisten säädösten sekä uuden kansallisen eläintautilainsäädännön toimeenpanon jatkaminen tulee työllistämään valvontasektoria runsaasti vielä lähivuosina. Myös eläintautiuhkiin varautuminen, erityisesti lintuinfluenssan ja afrikkalaisen sikaruton, sekä turkistuotantoon kasvatettavien minkkien, supikoirien ja soopeleiden SARS-CoV-2- tartunnan, mutta myös muiden eläintautien osalta tulee viemään jatkossa valvontasektorin resursseja. Varautumisen kehittämistä jatketaan muun muassa vuoden 2020 ASF -valmiusharjoitusten havaintojen ja suositusten pohjalta sekä vuoden 2021 IHN-epidemian, lintuinfluenssaepidemian ja Varroa-epidemian kokemusten perusteella. Samaan aikaan valvontaketjuun kohdistuu säästöpaineita ja esim. aluehallintoviraston eläintautivalvontaan osoittamien resurssien säilyttäminen voi olla aiempaa haasteellisempää. Olemassa olevien ja tulevien tehtävien määrän kasvu ja resurssien mahdollinen väheneminen kuormittaa henkisesti koko valvontaketjua.

Riskiperusteisuutta erityisesti eläintautiseurannan kohdentamisessa ja valvonnan painopisteiden valinnassa on edelleen kehitettävä, ottaen huomioon lainsäädännön vaatimukset ja esim. eläintuotannon muutokset, sekä muut tekijät, kuten luonnonvaraisten eläinten kannat sekä ilmaston lämpenemisen aiheuttamat uhat.

Odotettu eläinten terveyden (tautitapausten ja epidemian) hallinnan tietojärjestelmän (ELTE) käyttö etenee, järjestelmä tulee muuttamaan eläintauteihin liittyviä raportointi- ja tiedonhallintakäytäntöjä ja parantaa saatavilla olevan tiedon laatua. ELTE:n pilotointi käynnistyi vuonna 2021 ja vuonna 2022 käyttö pyritään vakiinnuttamaan osaksi normaalia toimintaa. Läänineläinlääkärien lisäksi myös kunnaneläinlääkärit voivat kirjata eläintautilain mukaiset toimenpiteet järjestelmään. ELTE:n käytön opettelu ja vakiinnuttaminen vaatii kuitenkin edelleen kaikilla tahoilla perehtymistä, perehdyttämistä, harjoittelua ja ohjaamista. Erityisesti uutena käyttäjäryhmänä olevan kunnaneläinlääkärien ohjaus vaatii resursseja sekä Ruokavirastolta että läänineläinlääkäreiltä. Jatkossa järjestelmä tulee kuitenkin säästämään aikaa ja vähentämään eri tahoilla tehtyä päällekkäistä kirjaamista.